

міську регіональну політику в напрямку посилення взаємодії між місцевими органами влади Івано-Франківська і його приміською зоною для уникнення земельних конфліктів надмірної урбанізації, погіршенням стану довкілля, соціальної поляризації високого навантаження на транспортні мережі, маргіналізації громад з менш вигідним економіко-географічним положенням. Задля цього пропонуємо використати міжнародний досвід, який викладений у засадничих документах ЄС, Ради Європи («Керівні принципи сталого просторового розвитку» (2000 р.), «Лейпцігська хартія сталого європейського міста» (2007 р.), «Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики)» (2008 р.). Також пропонуємо здійснити низку заходів реформування адміністративно територіального устрою області з метою оптимізації управління міського регіону, що формується.

Список використаних джерел

1. Витяг з пояснюючої записки генплану [Електронний ресурс] // Офіційний сайт м. Івано-Франківська: [сайт] / Івано-Франківська м.р. – Режим доступу: http://www.mvk.if.ua/uploads/files/gplm_vt.pdf.
2. Руденко Л.Г. Україна: изменения городского пространства / Л.Г. Руденко, И.Г. Савчук // Український географічний журнал. – 2013. – №2. – С. 48-56.

ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ ГЕОГРАФІЇ У ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Сергій Пугач

puhachserhiy@gmail.com

*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна*

Annotation: Space transformations is a promising area of human geographical research. The terms «space compression», «space convergence», «space distanciation», «space expansion», «friction of distance», «distance decay» are used for their designation. Both geographical and social space are subject of transformations.

Key words: space, space transformation, space compression, space convergence.

Проблеми використання концепцій географічного та соціального просторів у географічних дослідженнях є перспективними напрямками географії як науки [4]. Сучасна географія значно розширила дослідницькі обрії. Можна із упевненістю говорити про формування таких напрямів, як віртуальна географія, географія кіберпростору, географія Інтернету, географія соціальних інтернет-

мереж та ін. Ці галузі займаються переважно вивченнями проєкцій соціального простору на земній поверхні. При детальному розгляді соціальний та географічний простори знаходять багато точок та сфер перетину і взаємодії. Простір завжди є заповненим різноманітними і різнорідними об'єктами та явищами. Неоднаковість цих об'єктів та явищ породжує неоднорідність простору. Одні частини простору більш придатні для певних видів взаємодій ніж інші. Однією із таких властивостей простору є його проникність для певних об'єктів та взаємодій. Саме із з цією властивістю простору пов'язані поняття «транспортної доступності», «транспортної дискримінації» та «стиснення простору».

Вважається, що вперше термін «стиснення простору» в наукову літературу ввів Д. Гарві [9]. Сучасний рівень науково-технічного прогресу, світові інтеграційні процеси, глобалізація, формування світових комунікаційних систем зумовлюють часове прискорення суспільного розвитку та ущільнення географічного простору [3]. Мова йде про розуміння простору-часу, як виміру зусилля, яке докладається для подолання відстані. Таке трактування впритул наближається до понять транспортна доступність та ймовірні конкурентні переваги певного місця. Розуміння сутності стиснення географічного простору полягає переважно в технологічних зрушеннях у галузі транспорту та зв'язку, що збільшують мобільність капіталу, товарів, населення тощо. При цьому значення відстаней та місць нібито зменшується [1].

У західній літературі [5; 6; 7; 12] для позначення процесів суб'єктивної трансформації простору і часу використовують терміни «time-space compression» (стиснення часу-простору), «space-time convergence» (конвергенція простору-часу), «time-space distancing» (дистанціонування часу-простору), «time-space expansion» (розширення часу-простору), «friction of distance» (тертя простору), «distance decay» (затухання з відстанню).

Стиснення часу-простору (time-space compression) – це зростання швидкості соціального життя та зменшення обмежуючих ефектів віддалі у людській діяльності [12, 757].

Конвергенція часу-простору (space-time convergence) – зменшення часу переміщення між місцями (точками простору) та зниження важливості відстані, яке спричиняється вдосконаленнями у транспорті та комунікаціях [5, 267].

Дистанціонування часу-простору (time-space distancing) – термін, запропонований англійським соціологом А. Гідденсом для опису «розширення» соціальних систем у просторі і часі [8]. Значного поширення не набув, але став передумовою для розвитку концепцій «стиснення часу-простору» та «конвергенція часу-простору».

Розширення часу-простору (time-space expansion) – концепція, яка є наслідком або другою (протилежною) складовою концепції «стиснення часу-простору» [12, 760]. Внаслідок розвитку транспорту і комунікацій людство спроможне подолати значно більші відстані. Відповідно, простір людської життєдіяльності не стиснувся, а навпаки – розширився.

Для опису взаємодій у просторі застосовуються парні категорії «тертя простору» та «дистанція затухання».

Тертя простору (friction of distance) – затримуючий вплив відстані на масу взаємодії між місцями (включаючи міграції, туристичні потоки, рух товарів та послуг, поширення ідей). Емпірична закономірність взаємодії патернів, що характеризується такою величиною, як дистанція затухання [12, 264]. Це базове географічне поняття, що стосується перешкод у русі, які виникають внаслідок просторового відокремлення між місцями (локаціями), об'єктами, людьми. Чим більша відстань між об'єктами – тим більше тертя простору, тим більші витрати на її подолання за допомогою транспорту чи комунікацій [5, 103].

Дистанція затухання (затухання з відстанню) (distance decay) – зменшення активності прояву явища чи процесу із збільшенням відстані від центральної точки [12, 168]. Послаблення взаємодії між двома об'єктами чи явищами внаслідок збільшення відстані чи зростання величини тертя простору.

Таким чином, під стисненням географічного простору розуміють процес скорочення витрат часу на подолання простору за рахунок віртуального зменшення масштабів і відстаней у результаті скорочення просторового розриву в комунікаціях і соціально-економічних процесах. Незважаючи на те, що фізична відстань не змінилася, її сприйняття у свідомості окремої людини і всього суспільства стало іншим. Фактично земний простір ущільнився в одну точку і доступність того чи іншого місця на Землі визначається не відстанню між пунктами, а транспортною або інформаційною доступністю [3].

Процес стиснення географічного простору можна розглядати на глобальному, регіональному, державному, обласному, локальному рівнях. Для регіональних і локальних рівнів важливе значення має транспортна доступність, розвиток швидкісної транспортної інфраструктури, зв'язність і мобільність транспортної мережі [2].

За останні роки, внаслідок розвитку транспорту та комунікацій ефект тертя простору для транспортних потоків пасажирів та товарів, хоча і значно послабився, але все ще продовжує грати важливу роль. У випадку ЗМІ та соціальних інтернет-мереж тертя простору мінімальне. В ідеалі взаємодія мала б охопити увесь світ. Проте, як і з матеріальними об'єктами, спостерігається певна величина дистанції затухання – зниження взаємодії із зростанням відстані.

Takhteyev Y, Gruzd A, Wellman B. [11] на прикладі географії соціальної інтернет-мережі Twitter показали, що на інтенсивність контактів найбільше впливають: 1) географічна відстань, 2) національні кордони, 2) мова спілкування співрозмовників, 4) частота авіаперевезень. Тобто із 4 основних чинників 3 мають чітко виражений просторовий характер. Ми у своєму дослідженні, виявили суттєвий вплив кордонів на поширення соціальної інтернет-мережі Facebook у центрально-східній Європі. Тобто, простір нікуди не зник, а продовжує відігравати важливу роль навіть у віртуальному світі соціальних он-лайн мереж.

Науково-технічний прогрес останніх років лише підтвердив перший закон географії В. Тоблера «Усе пов'язано з усім рештою, але близькі об'єкти зв'язані тісніше ніж віддалені» [13]. Соціальні інтернет-мережі відіграють велику роль у стисненні соціального простору ще у більшій мірі ніж географічного. Соціальний простір зменшується (або зникає), виникає можливість безпосередньої взаємодії з людьми безвідносно їхнього просторового розміщення, соціум формується як «глобальне село» [10] – на основі безпосередніх, міжособистісних, неформалізованих відносин між індивідами, які позбавлені макрогрупового впливу. Базовою соціальною групою у суспільстві ймовірно буде місцева громада, основний суб'єкт соціальної дії – представники інформаційного, банківського і фінансового капіталу, що набуває нового, електронного вигляду.

Отже, простір життєдіяльності людини перебуває сьогодні під впливом різноманітних трансформації. Однією із них є «стиснення» як географічного, так і соціального просторів. Дослідження цього явища є одним із головних завдань географічної науки, який у перспективі може допомогти подолати предметну кризу, у якій вона зараз перебуває.

Список використаних джерел

1. Маруняк Є. О. Просторові дилеми глобалізації та їх концептуалізація. Український географічний журнал. 2012. № 4. С. 36–42.
2. Мироненко Н. С., Сорокин М. Ю. Факторы сжатия географического пространства. География. 2001. № 48. С. 4–6.
3. Пашинська Н. М. Транспортний чинник у стисненні географічного простору. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. 2011. Т. 24(63). №2. Ч. 3. С. 204–208.
4. Пугач С. О. Використання концепцій географічного та соціального простору у дослідженнях соціальних мереж. Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи (GTSNU) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 30-31 берез. 2018 р. Київ : Прінт-Сервіс, 2018. С. 171–173.
5. A Modern Dictionary of Geography / by M. Witherick, S. Ross, J. Small. 4th Edition. London : Arnold, 2001. 293 p.

6. Elsevier's Dictionary of Geography in English, Russian, French, Spanish and German / compiled by V.M. Kotlyakov and A.I. Komarova. Amsterdam-Boston-Heidelberg-London-New York-Oxford-Paris-San Diego-San Francisco-Singapore-Sydney-Tokyo : Elsevier, 2007. 1048 p.
7. Encyclopedia of Human Geography / Edited by B. Warf. London-New Delhi : SAGE Publications, 2006. 648 p.
8. Giddens A. The constitution of society: out line of the theory of structuration. Cambridge-London, 1984. 402 p.
9. Harvey D. The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change. Cambridge : Blackwell, 1989. 230 p.
10. McLuhan M. Understanding media: the extensions of man. New York : McGraw Hill, 1964. 359 p.
11. Takhteyev Y., Gruzd A., Wellman B. Geography of Twitter networks. Social Networks. 2012. 34 (1). P. 73–81.
12. The Dictionary of Human Geography / edited by D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. J. Watts, and S. Whatmore. 5th Edition. – Chichester : Wiley Blackwell, 2009. 1071 p.
13. Tobler W. A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region. Economic Geography. 1970. № 46. P. 234–240.